

PREZENTĂRI, RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

Octavian Moșin, Alexandra Cojuhari, *Teologie, istorie și cultură creștină în Republica Moldova (1991-2024). Bibliografie*, Editura Lexon-Prim, Chișinău, 2025, 386 p.

Creștinismul specific al Republicii Moldova se remarcă prin caracterul spiritual și cultural deopotrivă, reflectându-se în întreaga sa identitate istorică. S-a observat imperiozitatea unei sistematizări riguroase asupra tematicii creștinismului, odată cu trecerea a trei decenii de la proclamarea independenței spațiului moldovenesc (27 august 1991), moment care a marcat o schimbare profundă a conștiinței religioase, respectiv a valorilor spirituale ale societății. Lucrarea lui Octavian Moșin și a Alexandrei Cojuhari a fost concepută sub forma unei bibliografii cu tematică extensivă, integrând contribuții autohtone și internaționale, prin prezentarea cercetărilor desfășurate în spațiul dintre Prut și Nistru între anii 1991 și 2024. Această inițiativă își propune să ofere o perspectivă cuprinzătoare asupra literaturii de specialitate din domeniile teologiei, istoriei bisericești și culturii creștine, abordând nu doar publicațiile științifice consacrate, ci și materialul publicistic marginalizat, restituind astfel circuitului academic o serie de lucrări insuficient valorificate.

Demersul bibliografic se caracterizează printr-o abordare metodologică bazată pe conceptul de cercetare „3D”, în care cele trei dimensiuni principale – teologia, istoria creștinismului și cultura religioasă – sunt analizate într-un mod interdependent. Autorii au încercat astfel, să ofere o perspectivă exhaustivă a tematicii, orientată pe domenii și subdomenii de specialitate.

Alături de literatura teologică riguroasă, sunt valorificate și contribuții interdisciplinare provenind din domenii conexe precum filosofia, dreptul, psihologia, filologia, etnografia, istoria artei și științele educației. Abordarea holistică oferă astfel o imagine rafinată asupra modului în care credința creștină continuă să modeleze societatea și cultura Republicii Moldova în context post-sovietic.

Lucrarea subliniază, de asemenea, aportul unor cercetători străini, al căror angajament academic în studierea realităților religioase moldovenești a contribuit

la consolidarea unei perspective transculturale și comparative asupra fenomenului religios din această regiune.

În procesul de alcătuire a volumului, un rol esențial l-au avut sursele oficiale precum „Bibliografia Națională a Moldovei”, elaborată sub egida Camerei Naționale a Cărții, care a facilitat identificarea celor mai numeroase publicații de interes. Este important de menționat că selecția nu este una exhaustivă, ci mai degrabă semnalează lucrările care se disting prin valoare teologică, istorică sau culturală, în special pe cele care nu au fost incluse în ediții bibliografice anterioare.

Desfășurarea capitolelor și subcapitolelor este întocmită eficient, având o structură ramificată și bine structurată. Astfel, primul capitol adună lucrări despre *Teologie* (biblică, sistematică și practică), al doilea își apleacă atenția spre *Istorie creștină* (Istoria creștinismului; Viața și activitatea Bisericii Ortodoxe; Viața și activitatea altor culte creștine), iar al treilea capitol abordează tema *Cultură creștină* (Arta sacră, muzică și literatură creștină; Educație creștină; Contribuții interdisciplinare; Personalități și evenimente marcante ale vieții spirituale). Această structură are drept scop construirea unei ”punți, între tradiție și actualitate, dogmă și viața trăită, între cuvânt și faptă – printr-o analiză amplă a creștinismului în Republica Moldova.

Urmând cuvântul Sfântului Grigorie Teologul: „Cunoașterea lui Dumnezeu este începutul înțelepciunii și desăvârșirea rațiunii” – lucrarea urmărește atât fundamentarea dogmatică, cât și răspândirea culturală a credinței în spațiul moldovenesc.

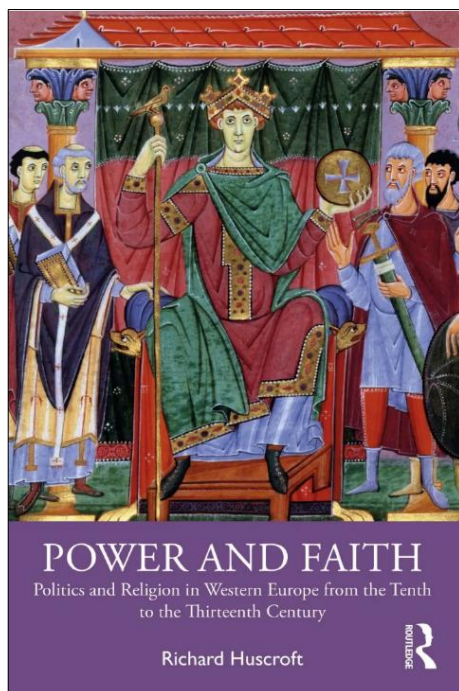
În concluzie, această bibliografie reprezintă un instrument de cercetare indispensabil pentru istorici, teologi, filologi, educatori sau cercetători ai spiritualității, oferind un cadru de referință pentru aprofundarea cunoașterii vieții religioase în Republica Moldova contemporană.

Marcela IFRIM¹

¹ Facultatea de Istorie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza”, IAȘI.

Richard Huscroft, *Power and Faith. Politics and religion in Western Europe from the Tenth to the Thirteenth Century*, Routledge (Taylor & Francis Group), Londra; New York, 2023, 378 p.

Richard Huscroft, șef al departamentului de Istorie de la Westminster School, Londra, ne aduce în față prezentul volum intitulat „*Power and Faith. Politics and Religion in Western Europe from the Tenth to the Thirteenth Century*”, New York/Londra, 2023 („*Putere și Credință. Politică și Religie în Europa Occidentală din secolul X până în secolul XIII*”). Structurat în trei părți, volumul este prezentat de autor ca o lectură de introducere în istoria Evului Mediu Occidental, potrivită pentru oricine, fie amator, student sau chiar cercetător. Scopul ne este relevat încă din prefața cărții, autorul mărturisind că *premise de bază este aceea de a oferi o fundație factuală*. Având aceste considerente în minte, desfășurarea capitolelor urmează o structură lineară, narativă, cu scopul de a ilustra ideile și contextele principale fără a obosi cititorul cu prea multe amănunte. Am putea compara volumul de față cu un suport de curs universitar, un „ghid la purtător” pentru oricine interesat de studierea și cercetarea perioadei fără a deține un bagaj impresionant de cunoștințe. Astfel, unui student în principal, lectura i se va dovedi utilă, însă ea poate că nu va satisface exigențele unei persoane avizate, cum ar fi cele ale unui profesor. De altfel, o particularitate interesantă din punct de vedere metodologic este lipsa notelor de subsol, mărturisită, de altfel, tot în prefața menționată. Raționamentul din spate constă în a controla dimensiunea cărții pentru a nu părea inaccesibilă și intimidantă publicului țintă. În schimb, structura compensează cu o listă de recomandări pentru lecturi suplimentare, în cazul în care interesul cititorului, pentru mai mult decât oferă cartea, este stârmit¹. Personal, înțeleg argumentul conform căruia volumul prezent ar trebui să fie o lectură de popularizare și, implicit, accesibil, însă nu ar trebui să fie o justificare pentru eventualele neglijențe metodologic-științifice, în sensul în care unele surse pot fi tratate, spre exemplu, cu o oarecare lejeritate. În orice caz, lectura lucrării de față

¹ Richard Huscroft, *Power and Faith. Politics and religion in Western Europe from the Tenth to the Thirteenth Century*, Routledge (Taylor & Francis Group), Londra; New York, 2023, p. 354.

este una plăcută și își atinge obiectivul, acela de a populariza istoria (fenomen care, la noi în țară cel puțin, se întâmplă de prea puține ori și este vizibil acest lucru!).

Așa cum am menționat anterior, structura cărții este una tripartită. În acest fel, există câte o parte dedicată fiecărui secol, respectiv, prima dintre ele tratează secolul al X-lea, a doua parte, secolul al XI-lea și, în sfârșit, partea a treia, secolul al XII-lea. Fiecare parte este împărțită în mai multe subcapitole care urmează o structură bine definită, fiecare secol fiind analizat la început dintr-o prismă social-economică, și ulterior din perspectiva relațiilor de putere și, într-un final, din perspectivă religioasă. Se formează astfel, un echilibru între evenimentele politice și cele religioase, plasate într-un cadru cronologic. Ni se oferă un context social-economic de la care pornim în a defini autoritatea și felurile ei de manifestare, iar într-un final, se conturează perspectiva religioasă și poziționarea bisericii occidentale față de diferitele situații excepționale. Nu cunosc dacă aceasta a fost intenția autorului sau nu, dar pare că se inspiră în redactarea structurii din acea clasică ordine socială, tripartită, specifică perioadei menționate. „*Laboratores, bellatores, oratores*”, o ordine naturală, deși imaginară, a societății medievale închipuită ca o piramidă ale cărei laturi sunt formate din oamenii care muncesc, oamenii care luptă și oamenii care se roagă, sprijinindu-se reciproc și formând astfel un întreg. Volumul contextualizează condiția omului de rând (*laboratores*), care muncește pentru serviciul superiorilor (*bellatores*), aceștia, la rândul lor, luptă pentru a-i apăra pe ceilalți, iar, într-un final, regăsim clerul (*oratores*) care se roagă pentru mântuirea tuturor.

Astfel, prima parte a cărții tratează secolul al X-lea și nașterea regatelor post-carolingiene, care vor da tonul evoluției istorice europene în următoarele secole. Pe lângă diferitele contexte oferite de autor, ar fi important de reținut ideea acestuia în vederea formării configurației europene, subiect dezbătut intens în istoriografie. Argumentul acestuia indică spre formarea Occidentului din ruinele imperiului carolingian, o lume tot mai fracturată din care se desprind regate succesoare ca o reacție la dezintegrarea imperiului, și nu în sensul unei continuități². Alte păreri din această dezbatere, cum ar fi cea a istoricului Chris Wickham, susțin o anumită continuitate în perioada post-carolingiană, imperiul oferind un cadru instituțional și cultural pentru Europa³. Deși post-carolingienii par a rupe un fir, elitele locale și clerul continuă practicile de putere anterioare, reflectând mai degrabă o evoluție lentă și nu o ruptură totală⁴. În viziunea lui, Europa evoluează din moștenirea romană și carolingiană⁵. În orice caz, aceste regate sunt prezentate simplu și la obiect, câteodată prea evenimential, dar oferă un cadru clar. De o importanță deosebită ar fi subcapitolul care tratează istoria Franciei de Est, întrucât evoluția

² *Ibidem*, p. 2.

³ Chris Wickham, *The Inheritance of Rome: A History of Europe from 400 to 1000*, Londra, Penguin Books, 2009, p. 552.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

acesteia se va alinia tot mai mult la cea a bisericii din Roma și împreună vor crea o dinamică care va caracteriza în bună măsură istoria Occidentului medieval.

În continuare, a doua parte trece în revistă secolul al XI-lea, la fel ca și în capitoul precedent din punct de vedere social, politic și religios. Ideea de bază din această parte se leagă despre ceea ce autorul numește „revival and reform”, „renaștere și reformă” a bisericii occidentale⁶, aflată într-o situație delicată vizavi de noul Imperiu Romano-German, situație din care va ieși victorioasă, în viziunea autorului. Biserica își continuă drumul emancipării de sub tutela laică⁷. Nu în ultimul rând, ultima secțiune este dedicată secolului al XII-lea și turbulențelor pe care papalitatea le întâlnește pe drumul menționat, precum și ideea de cruciadă și efectele ei. Papa Inocențiu al III-lea ocupă un loc semnificativ, întrucât eforturile sale vor ridica biserica pe culmile puterii, devenind mai organizată, mai bogată și mai puternică. În viziunea autorului, canoanele promulgate la al Patrulea Conciliu de la Lateran (1215) vor da tonul vieții creștine și organizării bisericești până la Reforma secolului al XVI-lea⁸.

În concluzie, lucrarea este una relevantă, bine structurată și utilă pentru publicul țintă. Richard Huscroft își respectă obiectivul setat la începutul cărții, acela de a populariza într-un mod accesibil și facil istoria, inițiativă pe care o salut și o încurajez.

Ștefan-Vasile FARCAȘ⁹

⁶ Richard Huscroft, *Power and Faith. Politics and religion in Western Europe from the Tenth to the Thirteenth Century*, Routledge (Taylor & Francis Group), Londra; New York, 2023, p. 168.

⁷ *Ibidem*, p. 175.

⁸ *Ibidem*, p. 309.

⁹ Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, CLUJ-NAPOCA.